

УДК 811. 161. 2 + 94 (477)

ББК 63. 3 (4 Укр) 52

Л.М. Ілин

**ПИТАННЯ МОВИ ШКІЛЬНИЦТВА В ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКОГО
КРАЙОВОГО СЕЙМУ (1870–1876 рр.)**

Українсько-польські стосунки в Галичині в другій половині XIX ст. характеризувалися гостротою. У статті висвітлюється боротьба навколо проблеми поширення української мови в системі шкільництва краю. Звернуто увагу на роль Крайового сейму як основного осередку політичного життя. Українсько-польські дебати щодо мови навчання проаналізовано в контексті боротьби за забезпечення національних прав українців.

Ключові слова: Галицький крайовий сейм, сесія, мова навчання, система освіти.

Розвиток системи освіти в Галичині в другій половині XIX ст., особливо боротьба навколо питання мови навчання, відображає яскраву сторінку польсько-українських взаємовідносин. Мова була чинником національної самоідентифікації для українців Галичини. Це підтверджує відомий український громадський діяч, історик кінця XIX – першої третини XX ст. К.Левицький: “Русинові все була дорога его мова та еи не вырве намъ нѣяка сила въ свѣтъ, бо руске у насъ сердце тай крѣпка вѣрвавъ будучность нашої долѣ народной!” [21, с.1]. Малодослідженість сеймової діяльності українського представництва у сфері запровадження української мови в школах краю і забезпеченні їй рівного статусу з польською зумовлює актуальність обраної тематики.

Мета дослідження – розкрити місце й роль українських послів Галицького сейму в боротьбі за рівноправний статус української мови в школах краю протягом третьої сеймової каденції в 1870–1876 рр.

В українській історіографії боротьба за рівноправність української та польської мов у школі, за українізацію закладів освіти в Галичині 70-х рр. XIX ст. не стала об’єктом окремого узагальнюючого дослідження. Насамперед, необхідно виділити праці К.Левицького [21], який одним із перших акцентував увагу на необхідності детального висвітлення боротьби за права рідної мови. У сучасній українській історіографії національно-культурний і політичний розвиток Галичини в другій половині XIX ст. викликає науковий інтерес, однак питання боротьби за запровадження української мови в системі шкільництва Галичини залишаються малодослідженими. У працях І.Чорновола боротьба за статус української мови розкрито в контексті діяльності Крайового сейму, акцентовано увагу на процес українізації Академічної гімназії у Львові [25]. У рамках українсько-польських стосунків другої половини XIX ст. мовне питання висвітлюють у своїх публікаціях львівські дослідники О.Середа [23] та М.Мудрий [22]. Історія шкільництва Галичини широко розкрита в дослідженні Б.Ступарика [24], де подаються відомості про запровадження української мови в школах краю. У сучасній польській історіографії досить активно розкриваються питання українсько-польського сеймового протистояння, які стосуються й сфери мови шкільництва. Підтвердженням цього є праця Ярослава Моклака [26], яка відображає весь характер боротьби українського сеймового представництва за національну школу й мову викладання протягом 1866–1892 рр.

Джерельну основу дослідження становлять неопубліковані матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, зокрема фонд Галицького намісництва. Ставлення галицького суспільства до проблеми мови шкільництва автор розкрив на основі публікацій русофільської газети “Слово”.

---

* У даному дослідженні термін “українці” буде використовуватися відносно галицьких русинів.

Для формування цілісного уявлення про мовну проблему в діяльності закладів освіти необхідно проаналізувати ряд законів імперії Габсбургів. Створення дуалістичної Австро-Угорської імперії 1867 р. кардинально відобразилося на політичному устрої Галичини. Конституція Австро-Угорської імперії гарантувала рівноправність усіх народів. У статті 19 закону про загальні права громадян від 21 грудня 1867 р. декларувалося, що “рівноправність всіхъ языкѣвъ уживанихъ въ краю узнає держава въ школѣ, урядѣ и житю публичномъ” [21, с.3]. Однак щодо Галичини австро-угорський компроміс доповнювався австро-польським компромісом, який розширив політичні права поляків у краю [20, с.73]. Уся соціальна, економічна та освітня політика була спрямована на задоволення польських інтересів. У Відні при уряді постійно діяло “міністерство у справах Галичини”, керівником якого призначався представник польської аристократії. Володіючи недостатньою кількістю сеймових послів (36 українських депутатів із 150), українці не могли протидіяти полонізації. У ході перших двох сеймових каденцій (1861–1866 і 1867–1869 рр.) мовне питання отримало правове підґрунтя. Після довготривалих українсько-польських дискусій за підтримки крайового намісника графа Р.Белькреді 27 квітня 1866 р. було прийнято постанову, згідно з якою відповіді на звернення українською мовою мали здійснюватися по-українськи, а протоколи й звіти Крайового виділу та комісій друкуватися обома мовами [25, с.91]. Проте насправді ця постанова дотримувалася поляками досить рідко.

З питанням мови діловодства в стінах Сейму тісно перепліталася проблема шкільництва. Мова навчання часто була причиною дебатів у Сеймі. Попри своє формально культурне значення ця проблема завжди набувала гострого політичного забарвлення. Широкі автономні права поляків у Галичині передбачали рівноправне застосування польської і німецької мов як в адміністрації, так і в освітній сфері. Насправді ж основною мовою спілкування була польська. Відповідно до Закону про мови викладання в середніх і народних школах 1867 р. польська мова стала обов’язковою в усіх школах краю [24, с.62]. Полонізація всіх сфер політичного й громадського життя вела до занепаду української мови. Так, для вивчення української мови в школі необхідна була згода батьків учнів. Згідно з офіційними даними, за 1869 р. в Галичині діяло 2476 шкіл, з яких 1961 утримувалася на державні кошти [24, с.60]. У 1871 р. в Галичині діяло 2632 школи, з яких 84 були чотирикласні, декілька – п’яти-восьмикласними, а решта – одно- й двокласні [26, с.107]. У Львові на той час діяло 16 польських, 5 німецьких і жодної української школи, а з 10174 львів’ян шкільного віку школу відвідували 6728, а 3406 залишалися вдома [26, с.108–109].

Складною була ситуація й щодо самої української мови. Серед галицьких українців не було усталеного погляду на фонетику й правопис. Русофіли (москвофіли) були прихильниками церковнослов’янського правопису, але в щоденному житті здебільшого розмовляли польською мовою та орієнтувалися на зразки польської культури [22, с.68]. Народовці дотримувалися засад етимологічного правопису, розробленого М.Максимовичем, але, починаючи з 1863 р., стали використовувати також фонетичний правопис П.Куліша, загальновідомий як “кулішівка” [23, с.207]. “Кулішівка” більше, ніж етимологічний правопис, розмежовувала українську й російську мови.

Питання мови навчання було основною складовою сеймової угоди Ю.Лаврівського 1869–1871 рр. Формально ініційована українськими послами угода була результатом поєднання гри інтересів усіх політичних чинників Галичини [22, с.81]. Внесок українських послів від 26 жовтня 1869 р. передбачав вільне використання української чи польської мов в урядуванні, але при збереженні за польською статусу урядової [22, с.88]. В освітній сфері пропонувалося створити цілий ряд навчальних закладів з українською мовою викладання і, що найголовніше, перетворити Академічну гімназію у

Львові на чисто українську [22, с.88]. Вирішення даного внеску планувалося здійснити протягом третьої каденції Сейму.

Третя каденція Галицького сейму тривала з 8 серпня 1870 р. до 26 квітня 1876 р. Незважаючи на порівняно незначне представництво, галицькі українці досить активно обстоювали національні права. Важливу увагу було приділено питанню мови шкільництва в Галичині. Використовуючи домінуюче становище в краю, поляки вимагали збільшення кількості шкіл із польською мовою навчання й пропонували зробити її обов'язковою для всіх закладів освіти, різних ступенів та рівнів [15, с.2].

Надалі питання мови в системі шкільництва розглядалися більш активно. Так, 6 (18) вересня 1871 р. на розгляд Крайового сейму було передано внесок поляка Євсевія Черкавського [2, с.4], в якому польську мову пропонувалося зробити основною мовою викладання у Львівській Академічній гімназії. Така постановка питання спровокувала українських послів до дебатів. Під час засідання 27 вересня (9 жовтня) зі спільною заявою виступили Юліан Лаврівський, Василь Ковальський та Григорій Шашкевич [3, с.3]. Українці вимагали рівноправного статусу польської та української мов у Львівській Академічній гімназії [4, с.3]. Після тривалих дискусій на сесії 28 вересня (10 жовтня) 1871 р. було прийнято постанову Юліана Лаврівського про викладання як української, так і польської мов у Львівській Академічній гімназії [4, с.3–4].

Зважаючи на порівняно незначне представництво в Сеймі, українці в питанні мови не могли досягнути поставлених цілей, постійно відчували спротив польської більшості. Єдиним можливим способом досягнення мети були численні інтерпеляції українців до крайового комісара. Інтерпеляція була юридичною формою звернення до представників крайової адміністрації, що виносилася на розгляд Сейму.

Розглянувши інтерпеляції за 1871 р., приходимо до висновку, що питання мови та шкільництва становили основний зміст звернень. Так, в інтерпеляції від 15 (28) вересня 1871 р., під якою підписався 21 посол (серед них були Олексій Заклинський, Теофіл Павликів, Іван Озаркевич, Петро Коциловський), сказано про порушення поляками постанови міністра віросповідання від жовтня 1870 р. і крайових розпоряджень із травня 1871 р. [1, арк.18]. Акцентувалася увага на тому, що обидві крайові мови – як польська, так і українська – мають викладатися у Львівській, Тернопільській і Станіславській семінаріях та в жіночій семінарії у Львові [1, арк.18]. Водночас було вказано на порушення з боку поляків, оскільки викладачі вищеназваних навчальних закладів узагалі відкидали українську мову як мову спілкування.

Болючим для українців залишалося питання організації системи шкільництва. Шкільний статут не відповідав принципам рівноправності вивчення української і польської мов. Польська була мовою навчання в усіх середніх школах Галичини. Вивчення української мови здійснювалося між 11 і 12 годинами дня або по одній годині в середу чи в суботу в післяобідній час. Іншим вагомим фактом порушення крайового шкільного законодавства було те, що учні, поляки за національністю, не дотримувалися обов'язкової постанови про вивчення другої крайової мови. Як наслідок, навчальний тиждень польського школяра в нижчій школі становив 27 годин, а у вищій – 28–29, тоді як для українців – відповідно 29 і 30 [1, арк.49]. Українські депутати акцентували на цьому увагу, виходячи з того, що в українських учнів залишається менше часу на самоосвіту, репетиторство чи заняття спортом.

Таким чином, полонізація відобразилася на шкільництві чи не найбільше з усіх сфер суспільного життя. Поляки ігнорували право українців на вивчення рідної мови, тому в роботі Сейму ця проблема завжди характеризувалася гострими суперечностями.

Чергова інтерпеляція українських послів від 5 жовтня 1871 р., що була винесена на розгляд Сейму, розкривала численні порушення крайового шкільного законодавства у Львівській учительській жіночій семінарії. Так, окремі студенти, які поступали на навчання в семінарію, узагалі не знали української мови. У шкільному законі від 18

травня 1871 р. зазначалося, що вчительська жіноча семінарія – це навчальний заклад, де обов'язковою мовою викладання є польська й українська [1, арк.54]. На жаль, даної постанови так і не було дотримано. Поляки відмовлялися вивчати другу крайову мову. Також відповідно до статуту про мови викладання від 22 червня 1867 р., у кожній народній школі, де частина учнів розмовляла по-польськи, а частина – по-українськи, мова, “которая не есть языком выкладовым, имѣетъ быти обовязковимъ предметомъ науки в границах школы...” [1, арк.54]. У черговій інтерпеляції вказувалося на порушення постанови уряду, оскільки в школах Галичини українська була мовою навчання лише в окремих школах, і то при згоді батьків учнів. Українські сеймові послі звернулися до урядового комісара, чи той володіє подібною інформацією про систематичні порушення шкільного законодавства і чи прийме відповідне рішення [1, арк.54].

На жаль, інтерпеляції до урядового крайового комісара були лише засобом привертання уваги до певної проблеми. Жодних практичних рішень з цього приводу не приймалося.

На засіданнях Галицького сейму 1872 р. питання шкільництва займали важливе місце. Під час засідання 7 (19) листопада 1872 р. виникла дискусія, що стосувалася посади шкільних інспекторів [5, с.2]. Юліан Лаврівський висловив думку про те, що шкільні інспектори, як представники адміністративних установ, повинні володіти обома мовами – польською і українською. На наступному засіданні 9 (21) листопада внесок українських послів був включений до порядку денного, і при підтримці авторитетних польських політиків Агенора Голуховського та Зигмунда Савчинського рішення було прийнято [6, с.3].

Дискусія в Сеймі 6 грудня 1872 р. засвідчила всю складність питання української мови та правопису. Український посол Олексій Заклинський звернувся із запитом до урядового комісара, чому урядовці вживають в українському письмі латинські букви [7, с.2]. У відповідь комісар заявив, що цим не порушується закон, оскільки постанова дозволяє писати “по-руськи” латинськими буквами [8, с.2].

Протягом третьої-четвертої сесії 1873–1874 рр. питання мови шкільництва, з огляду на особливу актуальність реформування адміністративного закону та системи судочинства, відійшло на другий план. Найбільш гостро питання мови навчання поставило під час одинадцятого засідання третьої сесії 19 грудня 1873 р. Під кінець засідання було прочитано внесок Теофіла Павликова, Стефана Качали і єпископа Івана Ступницького, який підтримали решта українських послів. Вони вимагали введення української мови викладання в усіх вищих класах Львівської академічної гімназії та Львівської греко-католицької взірцевої школи [8, с.1]. Під час засідання 22 грудня [9, с.1] знову було порушено мовне питання. Українські послі поцікавилися, чому у Львівській гімназії Франца-Йосифа, яка утримувалася на державні кошти, не викладалася українська мова, як це було в усіх вищих гімназіях Східної Галичини [9, с.1]. Теофіл Павликов підняв питання про мову викладання у Львівській зразковій греко-католицькій школі [9, с.1]. Внесок українського депутата було направлено до розгляду в едукативну комісію [10, с.1]. Справа про мову навчання в гімназії Франца-Йосифа отримала розв'язку під час засідання 2 січня 1874 р. Польський посол Олександр Берковський пояснив, що згідно з державним законом не можна нікого заставляти до вивчення другої крайової мови, тим більше, що в цьому закладі навчалися польські діти, батьки яких були категорично проти вивчення української мови [11, с.2]. Дебати довкола мови навчання в гімназії Франца-Йосифа засвідчили пропольське спрямування шкільного законодавства.

Здобутком для українських послів стало засідання Сейму 17 січня 1874 р., на якому виникла дискусія після звіту едукативної комісії щодо внеску Теофіла Павликова про українську мову викладання у Львівській академічній гімназії та греко-католицькій зразковій школі [12, с.2]. Що стосується мови викладання у Львівській академічній

гімназії, було прийнято рішення про поступове запровадження української мови [12, с.2]. Постанову комісії підтримав князь Адам Сапега, заявивши, що “поднесеніе prawdziwej Rusi и языка, употребляемого “Просвѣтою”, выйдеть только въ пользу Поляковъ” [12, с.2]. Можна прийти до висновку, що Адам Сапега керувався у своєму рішенні ідеєю польсько-українського порозуміння.

Під час наступного засідання Теофіл Павликов знову порушив питання мови викладання в зразковій греко-католицькій школі. У відповідь на це поляк Еусебіуш Черкавський заявив, що в народних школах питання про мову викладання вирішує громада, яка утримує школу, сейм не має права вмішуватися в дану проблему [13, с.3]. Однак греко-католицька школа була створена за постановою уряду й утримувалася на державні кошти. У дискусію вступив Василь Ковальський, який заявив, що в разі відмови поляків від вивчення української мови як другої необхідно створити окрему українську школу [13, с.3]. Він звернув увагу також на складність здобуття освіти польською мовою для українців, “... изъ такой науки для нихъ користи не много, а даже забудуть тое, що разъ умѣли...” [13, с.3].

Отже, протягом третьої-четвертої сесії Галицького сейму проблема мови навчання відобразила декларативність крайового законодавства, яке зобов'язувало до навчання обома крайовими мовами, але нівелювалося постановою про згоду батьків на вивчення їхніми дітьми другої крайової мови. Зосередивши у своїх руках усю повноту влади в Галичині та маючи численне представництво в імперському уряді, поляки формулювали крайові закони й постанови в рамках розширення власних автономних прав.

Після смерті в 1873 р. Юліана Лаврівського найбільш активними в обстоюванні прав української мови на сеймовій арені стали Микола Антонович та Василь Ковальський. Під час засідання 3 жовтня 1874 р. Микола Антоневич зачитав внесок посла Федора Білоуса, підписаний усіма українськими послами, в якому піднімалося питання про відкриття другої реальної школи у Львові [16, с.2]. Указуючи на переповнення реальних шкіл, у посланні українських депутатів зазначалося, що “миліонное русское население в Галиціи не имѣеть ни одной реальной школы, въ которой русская молодежь на народномъ языкѣ могла бы въ реалистичномъ направленіи образоватись” [16, с.2]. Голосування щодо даної постанови відбувалося 6 жовтня. Незважаючи на суттєві аргументи з боку Федора Білоуса, польська більшість проголосувала проти внеску, підтримали пропозицію лише 43 депутати [17, с.2]. Відхиливши внесок, його навіть не направили на доопрацювання у відповідний комітет.

На шосту сесію, завершальну для третьої каденції в 1876 р., поклалися великі надії. Українські послы сподівалися добитися більш широких прав для рідної мови як мови навчання в закладах освіти краю. З ініціативи українців, зокрема Василя Ковальського, відновилася дискусія навколо питання мови викладання в греко-католицькій зразковій школі та відкриття окремої української школи. Український посол у своїй промові 16 (27) березня 1876 р. [18, с.2] звернув увагу на те, що ці питання постійно виникають під час кожної сесії, але польські представники їх ігнорують, незважаючи на нагальність вирішення. Василь Ковальський заявив, що у 1874 р. в Галичині функціонувала 21 реальна школа, з яких у 16 навчання здійснювалося польською, а в 5 – німецькою мовою, тоді як жодної школи з українською мовою навчання немає [18, с.2]. У згаданих закладах також не навчали української мови як другої крайової. Він попросив розібратися в цій ситуації представників Крайового виділу. На засіданні 1 квітня 1876 р. був розглянутий звіт Крайової ради шкільної [19, с.2]. У звіті зазначалося, що в 1874–1875 шкільних роках у Галичині, де на той час нараховувалося близько 2500 шкіл, кількість народних шкіл з українською мовою навчання становила 1949, з яких працювали тільки 1109. З цієї кількості близько 1000 були однокласними, а решта –

двокласні [19, с.2]. Польська мова була основною у 2406 школах, з яких навчання проходило в 2217, і тільки 104 – з німецькою мовою навчання [19, с.2].

Зі звіту видно, що українська була мовою навчання тільки в початкових, здебільшого однокласних школах. Наслідком цього стало звернення сімнадцяти українських послів від 28 березня 1876 р. до урядового комісара з вимогою розібратися в даній проблемі [19, с.2].

Під час засідання 22 квітня 1876 р., де розглядався бюджет на 1877 р., Василь Ковальський запропонував виділити 6000 злотих на створення у Львові народної школи з українською мовою навчання, оскільки вимога про введення української мови в греко-католицькій зразковій школі не отримала підтвердження [14, с.3]. З протестом виступив Микола Зиблікевич, що призвело до відхилення постанови українського посла, яка знайшла підтримку й серед окремих поляків – Альфреда Потоцького, Зчесни Фірлея, Стефана Замойського, Івана Шептицького та ін.

Отже, польська більшість кожного разу відхиляла внески українського сеймового представництва про введення української мови в навчальний процес. Українські послы постійно тримали в напрузі питання мови навчання в реальних школах. Петиції Теофіла Павликова, Миколи Антоновича та інших українських депутатів відображали прагнення українців Галичини до навчання рідною мовою в школах краю.

Таким чином, боротьба українського сеймового представництва за рівноправний статус української мови у сфері шкільництва протягом третьої каденції Крайового сейму (1870–1876 рр.) була зумовлена посиленням колонізації з боку місцевої адміністрації. Сеймові дискусії між українцями й поляками продемонстрували неможливість досягнення спільного вирішення даної проблеми. Польська більшість категорично відмовлялася йти на будь-які поступки, а українці, у свою чергу, не хотіли поступатися в боротьбі за забезпечення своїх національних прав, записаних у конституції. Усе ж у результаті тривалої боротьби на сеймовій арені українцям вдалося досягнути певних успіхів, насамперед українізації Академічної гімназії 1874 р. та двомовності шкільних інспекторів, що було основним наслідком угодової політики Юліана Лаврівського. Більшість внесків українських послів відверто блокувалася або направлялася нібито на доопрацювання. Кожна із шести сесій третьої каденції Галицького сейму характеризувалася запеклими дебатами навколо питання мови навчання в закладах освіти краю, які з огляду на відсутність відповідних ухвал отримували продовження протягом наступних засідань.

1. Центральний державний історичний архів у м. Львові, ф.146, Галиційское намисничество, оп.7, спр.3983. Інтерпеляция до Высокоблагородного Господина правительственного Комиссара. – Арк.1–140.
2. Засѣданіе Галицького сейма // Слово. – 1871. – Ч.71. – 8 (20) вересня. – С.4.
3. Там само // Ч.77. – 29 вересня (11 жовтня). – С.3.
4. Изъ Львовского сейма // Слово. – 1871. – Ч.78. – 2 (14) жовтня. – С.3–4.
5. Там само // Слово. – 1872. – Ч.119. – 7 (19) листопада. – С.2.
6. Там само // Ч. 121. – 14 (26) листопада. – С.2.
7. Там само // Ч. 127. – 28 листопада (10 грудня). – С.2.
8. Изъ сейма Львовского // Слово. – 1873. – Ч. 139. – 8 (20) грудня. – С.1.
9. Там само // Ч.140. – 11 (23) грудня. – С.1.
10. Там само // Ч.141. – 13 (25) грудня. – С.1.
11. Там само // Ч.145. – 22 грудня (3 січня 1874). – С.2.
12. Изъ Львовского сейма // Слово. – 1874. – Ч.3. – 8 (20) січня. – С.2.
13. Там само // Ч.4. – 10 (22) січня. – С.2.
14. Изъ засѣданій Львовского сейма // Слово. – 1876. – Ч.43. – 13 (25) квітня. – С.3.
15. Львовскій сеймъ // Слово. – 1870. – Ч.67. – 26 серпня (7 вересня). – С.2.
16. Там само // Слово. – 1874. – Ч.105. – 24 вересня (6 жовтня). – С.2.
17. Там само // Слово. – 1874. – Ч.106. – 26 вересня (8 жовтня). – С.2.
18. Рѣчь посла Василя Ковальського... // Слово. – 1876. – Ч.34. – 20 березня (1 квітня). – С.2.

19. Сеймовыи росправы... // Слово. – 1876. – Ч.35. – 23 березня (4 квітня). – С.2.
20. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
21. Левицький К. Про права руской мовы. – Львів, 1896. – 32 с.
22. Мудрий М. Спроби українсько-польського порозуміння в Галичині (60 – 70-і роки XIX ст.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 1997. – Вип. 3–4. – С.58–119.
23. Середа О. Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861 – 1867) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип.34. – С.199–214.
24. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772–1939). – Івано-Франківськ, 1994. – 142 с.
25. Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму 1861–1901 рр. – Львів, 2000. – 270 с.
26. Moklak J. W walce o tożsamości Ukraińców. Zagodnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892. – Kraków, 2004.

In the article the fight for desiding of the problem, connected with functioning of Ukrainian language in Galicia educational system has been investigated. The main accent on the meaning of Country Council as a political life center has also been defined. Ukrainian-Polish discussions, connected with the language of education, have been analyses on the base of the fighting for protection of Ukrainian's national rights. In author's opinion, the question of language in education was the most important part of Ukrainian-Polish relations in Galicia.

Key words: Galician Country Council, session, language of education, system of education.

УДК 94(477) “1864-1878”

ББК 63.3(4Укр) 52-2

І.І. Гаврильченко

**ПИТАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ ПІД ЧАС АДМІНІСТРАТИВНОЇ
РЕФОРМИ НА ПІВДНІ БЕССАРАБІЇ
(1864–1878 рр.)**

У статті автор аналізує процес земельного розподілу в рамках реорганізації адміністративно-територіального устрою під час реформ, які відбувалися протягом 1864–1878 рр. на території Південної Бессарабії. Відображені особливості становлення адміністративного управління даного регіону як у російській частині Бессарабії, так і в румунській.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, Південна Бессарабія, Російська імперія, Румунське князівство.

Реформування адміністративного устрою та процес земельного розподілу Південної Бессарабії впродовж 60–70-х років XIX ст. став логічним та закономірним наслідком скасування кріпосного права (1861 р.) та реалізації селянської реформи (1864 р.). Специфіка змін визначається особливостями політико-економічного розвитку та етно-соціальними процесами в досліджуваному краї.

Ця територія впродовж тривалого часу була предметом особливої уваги в південно-східному просторі та залежно від результату військово-політичних подій почергово перебувала в складі різних держав.

Східна війна (1853–1856 рр.) мала політико-економічні наслідки та змінила історичну долю поселенців Південної Бессарабії. Після підписання Паризької угоди (1856 р.) були встановлені нові кордони, які порушили не тільки територіальну, але й соціально-економічну цілісність та спровокували міграційний рух, що, у свою чергу, привело до суттєвих змін національного складу мешканців цього краю: до Молдавського князівства відійшли Ізмаїльський, частина Кагульського й частина Аккерманського повітів; новий кордон Росії проходив від села Німцені на річці Прут до Кірсоу, притоки річки Ялпут, потім по Ялпугу до села Траянів Вал і далі на схід до Дністровського лиману [5, с.140].

Питання земельного устрою на Півдні Бессарабії є принциповим та вирішальним фактором в аналізі соціального реформування та визначення механізму адміністра-